

BIBLIA.

DAT IS

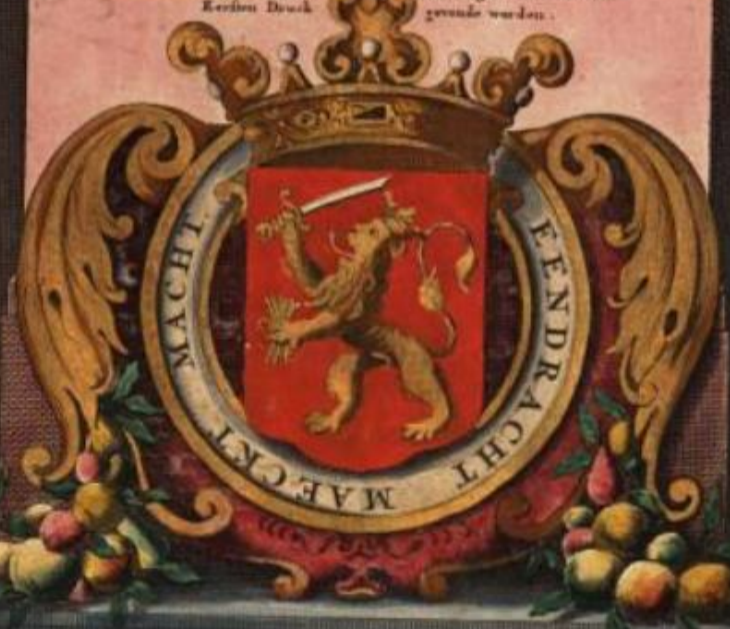
De gantsche H. Schrifture,
vervattende alle de Canonijcke
Boecken des Ouden en des Nieuwen
TESTAMENTS.

Door Lust der *Acquis-Maj.* **HEEREN**
STATEN GENERAEL
vande Vereenighde Nederlanden, en volgens
het Besluit vande Synode Nationael, gchouden
tot Dordrecht inde Jaeren 1618 vande 1619.

Uyt de Oorspronckelicke talen in onse
Nederlandsche tale getrouwelick over geset.

*Met nieuwe byvoeghde Verklaringen op de duisterste
plaetsen, ontdeckeningen vande gelyck-Luydende
Texten, ende nieuwe Register over beide de
TESTAMENTS.*

Ende door gemeene ordre der Nederlandsche Kercken verbeteret
van Druckfouten en Mis-
Kercken Druck-
stellingen die in den
geunde werden.

Te DORDRECHT, } en Te AMSTELDAM,
by Jacob, en Pieter Keur } by Pieter Rotterdam
en Pieter Rotterdam de Jonge.
in Compagnie. Anno 1714.

D. M. GARGONS DICHTKUNDIGE UITBREIDING
Over 't AARDS PARADYS.

Gelukkig eerste paar van 't menschelyk geslacht,
Hervormde kley, en rib, daar Godt een geest in bragt,
*Gevleeste Engelen, bezielde ligchaams-leden,
Wat ziet gy wonderen, is dit wellustig Eden!
Hoe lacht u alles toe! hoe volgt het uw gebod,
Zo lang gy volgt de wet van uwen grooten God!
De Leeuw speelt met de Koe, in schaduw van de boomen,
Daar 't levendig kristal van versch-geschape stroomen,
Den groenen oever schuurt, en gantsch den bos besproeit,
En Tyger en Eufraat met zyn twee armen groeit,
En met een krommen loop zich spreid in vier rivieren.
Hier is geen vyandschap, geen schrik voor wreede dieren;
De Wolf rust by het Schaap, de Geit by de Beerin:
De schelle vogelkens verlokken ziel en zin,
En loven Godes deugd met duizend zoete toonen.

* Dit is Gevleeste Engelen, zo noem ik de eerste menschen,
om dat de Engelen waren in het vleesch, en ligchaam.

De Zwaan en Water-slang hier by malkander woonen,
't Konyn legt by de Brak, 't Hart vlied niet voor den wind
Geen Nylpaard Krokodil, noch Olyfant verslind.
De Kraan, de Raaf, de Struis duikt ginder in de Lommer.
De Muis zit by de Kat, en ziet haar zonder kommer:
De lucht is onbezwalkt, en koestert vrucht, en bos,
Gelukkig eerste paar, wat hebt gy vreugde stof!
Gy heerscht het aardryk rond, en over veld en stromen,
En hebt volstreker ryk als enig Vorst bekomen.
Maar wacht u voor den boom, die in het midden staat:
De toets-vrucht, die u lokt is voor haar eeter kwaad.
Gehoorzaam Godes wet, en wilt u niet vergapen:
De Ziel is niet van d'aard, maar d'eeuwigheid geschapen.
Leer uit de schepselen, en Lusthofs heerlykheid,
Hoe groot het goed mag zyn, dat boven u bereid.

VERKLAARING van de III. AFBEELDING.

I. HOOFDDEEL. Vers 2.

(1) DE aarde was als nochein ruuwe klomp, zonder eenige
geschiktheid, zy was onzichtbaar, om dat de waate-
ren haar deden, en het licht noch niet voortgebracht was. God
wilde moogelyk voor als noch niet aan de aarde al de volmaakt-
heid geeven, uit vreeze, dat men dezelve mocht aanbidden.
Zy is onze moeder, onze voedster, ons vaderland, en ons graf.
Het waste duchten, dat men daar een Godheid van gemaakt
zou hebben. Deze voorzorge schynt onnoodig, om dat men
zich niet inbeeld, dat de menschen hadden kunnen vallen, in
de overmaate van te gelooven dat het Geheelal God was; onder-
tusschen weten die geenen, die de gevoelens der oude wysgeer-
rigen beoeffenen, dat de grootste mislag van hun stelling is, van
niet genoeg den Schepper en zyn Werk of Schepsel te hebben
onderscheiden, en het oneindig Weezen, boven 't Geheelal,
't welk zyn voortbrenging is, niet te hebben verheeven.
Men ziet noch hedendaags een aanmerkelyk getal Sectarissen,
welke verstaan, dat de Godlykheid in alle de Schepselen ver-
spreit, zich aldaar onderscheidentlyk bepaalt; zy denken in den
eenen; om welke reden men de zelve Geesten noemt; en zy
beweegt zich in den anderen. Men heeft dan licht te zeg-
gen, dat men op dusdanig een wyze geloof, dat het Geheel-
al Godt is. Doch het is dan van aangelegenheid den mensch
wel te overtuigen, dat het God was die hem gemaakt had,
en daar is niets bequaamer om deze kennis in te drukken, als
een na een opvolgende voortbrenging, die by trappen ge-
schied, en door een onvolmaakt oogwit begint, waar op men
wijders werkt, en welke voortbrenging men vervolgens vol-
maakt. Daerom is 't, dat de aarde, uit niet geschaapen, zon-
der schikking was, en de duisternissen als noch op den afgrond
verspreid waaren; maar God ontvond allengs den verwarden
klomp.

Dit werk is in 't byzonder den Heiligen Geest toegeschree-
ven; de wind had vry op de waateren moogen waayen, zy
zouden altyd even onvruchtbaar gebleeven hebben: de on-
stuymigheid der winden verwekt onweeren, sloop de schep-
pen, veroorzaakt schipbreuk, werpt boomen en gebouwen
omver: maar zy teelt geen visschen in de zee voort, noch
de voogels in 't midden van de lucht. Een vruchtbaare en
wonderdaadige wind zich in te beelden, die God geschikt
had om te scheppen, en die by eenige oogenblikken daar na
vernietigt heeft, zulks zoude zyn, de wonderdaaden ver-
meerderen, om de zelve te bestryden. De waereld is uit haar
verwarring getoogen, door het middel van den Heiligen
Geest, die op de waateren zweefde, gelyk de voogelen zich
op de eyeren vleijen, om de zelve te verwarmen, en vrucht-
baar te maaken; want, dat is het denkbeeld, 't welk Mo-
zes ons geeft; en de bepaling waar van hy zich bedient heeft,
is van de voogelen ontleent, dewelke broejen. Dusdanig,
de ruuwe klomp door een Goddelyke deugd bezielt, heeft
een wonderbaar getal Schepselen voortgebracht.

Het Licht. Vets. 3.

(2.) Men heeft booven al Licht van nooden, om de wae-
reld te beschouwen, en om dat trotsch Paleis te verlich-
ten 't welk God bouwde; daarom zegt hy, dat het Licht zy,
en men zag aanstonds een weerstraalend licht verschynen. Het
verspreidde zich te gelyk over 't gantsche Halfrond. God ver-
nietigde 't zelve niet als toen de dag moest eindigen, gelyk
het zelve beweging had, die de Zon, door God als toen
noch niet geschaapen, gelyk was, hield het op te verschyn-
nen, en de waereld te verlichten. De nacht trad in de plaats.
Het was onnoodig, dat God de nacht schiep, om dat dezelve
niet anders is, als een afwezen en verstek van 't licht 't welk
haar voortbrengt. Het zoude genoeg zyn, dat het licht van 't
eene Halfrond tot het andere voorttrok, om een naare dui-
sternis op het weezen van de aarde na te laten, de duisternis-
nissen waaren op den afgrond verspreid, en de duisternissen
hebben, zondertwyffel, een nacht gemaakt, evengelyk als
die, welke by vervolg het Halfrond dekte. God zag dat dit
licht goed was, om dat het zelve volmaaktlyk het einde ver-
vulde, 't welk hy zich voorgestelt had, waar toe hy 't voort-
gebracht had; de Almachtige God konde niets scheppen, 't
geen hem niet waardig was. De wysgeerigen, die van de
Schepping het onderscheidentlykste hebben gesproken, heb-
ben ter zelve tyd begrepen, dat God niets konde verrich-
ten, 't welk niet goed en voleind was.

De Voogelen en visschen. Vers. 20.

(3.) God schickte gevolgelyk dit groot uitspanfel, 't welk
wy de heemelen noemen. De wolken, die de aarde bedek-
ken, verheffen zich hooger door het middel van de waereld,
en 't licht, 't welk God den voorigen dag gemaakt had, en
die groote tusschenwydte, welke de aarde omringde, bleef
vry. Booven de lucht schickte God den Heemel, daar de star-
ren zyn, 's anderen daags vergaaderde hy de waateren die
op de aarde gebleven waaren, en maakte de zee. De hee-
mel wiert met een oneindig getal van sterren verciert, de
Zon en de Maan verscheenen, en dienden om den dag en
de nacht te onderscheiden. De lucht bevolkte zich met voe-
gelen, de zee met visschen, de aarde wierp haar schuitjes
uit, en men zag daar boomen uit voortspruiten.

De Dieren en 't gewormte. Vers. 24.

(4.) God wilde dat alles voor den mensch geschaapen
was, niet alleen, om dat hy gebooren werdende, alle 't geen
tot zyn onderhoud en voedzel noodig was, zoude vinden;
maar hy belette daar door, dat men de voortbrenging van
alle deze Schepselen aan de tweede oorzaak niettoelichreef,
en dat de mensch in zyn onnoozelheid nedrig, maar groot-
sch in vergelyking, dat het verderf en de ellende zich hebben
doen gevoelen, zich zelf alle de eer daar van niet zoude gee-
ven. Daar was noch geen reegen gevallen, om de aarde te be-
vochtigen, en de mensch was niet gebooren om dezelve te
bebotuwen. Men moet noodwendig begrypen, dat het God
was, die de Boomen en Planten, door een uitwerkzel van
zyn Almoogentheid, voortgebracht had. God schiep ook de
dieren

Mr. A. ALEWYNS VERKLAAR. OVER AFBEELD. III.
 1 Oneyndig Weezen scheidt de Waereld, 't groot Heel-al, § 't Gevogelt in de Lucht, de Vijschen in den Stroom,
 De Starren, Zon en Maan, 't Gebloemt langs Berg en Dal, § Maakt Adam uit de kley, en Heva in Adams Droom,
 Het bladerryk, Geboomt, Gewaschen, Kruid en Dieren, § En geeft hem d'Oppermacht om 't Aardryk te bestieren.

Mr. A. ALEWYNS VERKLAAR. OVER AFBEELD. IV.
 Bespiegel 't Paradys, voor d'eersten Mensch gesticht, § Gebloemte, Kruid en Bosch, daar in het midden staat
 Verheerlykt door den Glans van 't Godlyk Aangezicht. § De Kennis-boom van goed en Ziels-verdervend kwaad,
 Verrykt met Plumgediert, Vee, Vijschen, Water-vlieten, § Men ziet de Bron, waar uit vier Stroomen neder schieten.

niets wilds. men zag in het aardfch Paradys, de een den anderen niet verſcheuren. De Tygers en Leeuwen zouden den menſch niet hebben kunnen verſlinden. Hy zoude de beet en het venyn der Serpentes niet ervaren hebben, de lucht zou met geen dikke neevelen zyn belaaden geweest, die hem laſtig vallen, noch de aarde met diſtelen en Doornen, of ongediert, zo hy in zyn onnoozelheid volhard had; *al wat God gemaakt had, was goed*, en de menſch, meeſter van de waereld, door 't gebied, welk God hem had gegeven, had niets van de dieren te vreezen die hem onderworpen waaren. Maar, van al die voordeelen ter zelve tyd, als hy zyn onnoozelheid verloor, verſteeken zynde, heeft God zyn zonden geſtraft, door invloeyingen van de lucht, door de wildigheid der beeſten, en al de ſchepzelen zyn de werktuigen van de toorn en wraak van het Opperſte Weezen geworden. De menſch waant te vergeefs, als noch Koning der dieren en van 't geheelal te zyn, zulks is niet meer als een hovaardig Hoofdschrift, waar mede hy zyn ydelheid voed. Welk een Koning der dieren! hy heeft ontzag voor de Leeuwen, zelfs als zy gekeetent zyn, hy word hun prooi, wanneer zy hem in de boſchen vinden, en verre van daar, van hem eerbied te bewyzen, verſcheuren zy hem onbarmhertig in hunne hoolen; daar is niets, tot het ongediert, de luiſen, en wormen toe, die deze ingebeelde Moogendheit niet doorknaagen, waar van eenige noch boosaardig zyn: Laaten wy de tyden niet onder een ſmelten. De onnooſle menſch was Koning van 't geheelal, maar hy verloor zyn ryk door de zonde. Inderdaad, God ſchiep den menſch een der uitmuntendſte zyner werken, hy maakte hem uit d'aarde, en daarom bedient zich Mozes, om zyn maaking uit te drukken, van een bepaaling den pottebakkers ontleent, die hun vaaten uit de aarde maaken. *De menſch is ſtof*, en moet tot ſtoffe wederkeeren: dit beeld van onbeweeglyke en ongevoelige aarde, zoude van geen gebruik geweest zyn, zo God het niet bezielt had. *Maar hy bliet den adem des leevens in zyn neusgaaten*. De Schriftuur zegt niets diergelyks van de beeſten, om dat inderdaad, de menſch alleen is onderscheiden van alle dieren, door een reedelyke ziel, die hy onmiddelyk van God ontvangen heeft. Deze ziel was volkoomen heylig; de minſte vlek van zonde, en het kleinſte zaatje van miſflag, zou den Schepper onteert hebben, zonder het Schepſel ſchuldig te maaken. Men kan niet zeggen hoe verre de kennis *van den eerſten menſch* zich uitſtrekte; gelyk men zich mede niet klaar kan uitleggen over het Licht der Engelen, en de heilige Verheerlykten; maar Adam was in niets onkundig, 't geen heilzaam konde zyn, en de heilzame waarheden waaren toen tot een klein getal wedergebracht. Adam konde niet onkundig zyn, dat God hem geſchaapen had, om dat hy niemand zag, die voor hem in weezen was. Hy wiſt dat hy aan 't Weezen, dat hem voortgebracht had, een nauwkeurige gehoorzaamheid, en een onderdanigheid aan zyn grooſchheid ſchuldig was. Hem was onnodig de Meſſias te kennen, aan een kruis ſtervende, en voor de menſchen voldoende, om dat hy noch niet gezondigt had. Eindelyk weet men, dat hy zo veel wetenſchap niet van nooden had, om een welgeſtelt menſch te zyn, en 't is een valſch vooroordeel, dat de onnoozelheid in de ziel een licht verſpreid, dat zich tot alles uitſtrekt. De menſchelyke wetenſchap was zonder twyfel voor de noodwendige zaaken, tot bewaaring van zyn leeven en welzyn bepaald. Hy gevoelde niet een eenige wederſtand tot de wille Gods, zyne bewegingen, zyn ver-

langen, en zyn gedachten waaren natuurlyk zuiver. Gelukkig, zo hy zich van zyn geluk had kunnen bedienen, en dat zelve tot de nakoomelingſchap laaten overgaan.

De Vrouw. Vers. 26. enz.

(5.) 't Was niet goed, dat de menſch alleen bleef. Daarom gaf men hem een hulp, die hem gelyk was. God trok, terwyl Adam ſliep, een zyner ribben uit zyn lyf, waar van hy Eva maakte. De verwondering van den eerſten menſch moet groot zyn, van aan zyn ſyde te vinden zo een ander diergelyk Schepſel hem gelyk, zonder gewaar te zyn geworden, op wat wyze zy gemaakt was; de wonderheden van zyn eigen Schepping moeſt zyn verwondering verſtrooijen. Maar, hy heeft mooglyk geen tyd gehad daar over een noodwendige aanmerking te maaken, en 't zelve wel te ontdekken. Julianus de afgevallene, heeft valſchelyk tegens deze uitkomſte geſchreeven. De Jooden zeggen, dat God den menſch dubbeld gemaakt, en dezelve in tweeën heeft geſneeden; eindelyk hebben anderen, de zelve door overgedraagene uitleggingen willen verzachten. De ongeloofige heeft recht, 't geen hy wil, te ontkennen, tot dat men hem van de Goddelykheid der Schriftuur overtuigt; maar dewyl men verzeekert is, dat de Heilige Geest de hand van Mozes geleid heeft, kan men geen wederkeer neemen tot de uitleggingen, die de waarheid van zyn geſchiedenis vernietigen. Het is niet gemakkelyker te weten, dat Adam uit den boezem van ſlyk voortgekoomen zy, als te gelooven, dat Eva uit een rib van den man getrokken is, en gelyk het onnoodig zoude zyn, te onderzoeken, of God een holte in de plaats heeft gelaaten daar hy de man uit getrokken heeft, dan of hy de zelve met de naaſt geleegene aarde weder gevult heeft, is het niet minder, te twiſtreeden over de Rib waar uit God Eva maakte, om te weten, of God aan Adam een andere weder gaf, dan of dit gedeelte van zyn ligchaam hem het overige zyner dagen heeft ontbrooken; om dat hy handelt van een wonderbaare uitkomſte, door een geloovig en heilig Geſchiedenisſchryver verkondigt, en dat die:geenen, die dit verhaal ontzeenuwen, niets voortbrengen, 't welk God waardig, of meer zeecker is. Men moet Mozes naaukeurig navolgen, en nevens hem gelooven, dat de vrouw uit de rib van Adam op een en de zelve dag als hy, en in de zelve plaats, dicht by het aardſche Paradys, gemaakt is.

IV. VERKLAARING,

II. HOOFDDEEL.

Gelegentheid van 't aardſche Paradys.

Adam geeft de dieren naamen.

DE plaats, die God voor 's menſchen wooning verkooren had, was welluſtig. Adam, zeer haaſtig uit dit Paradys verdreeven, waar van de poort voor hem, door Gods bevel, geſlooten was, en door den dienſt van eenen Engel, konde dezelve niet aanwyzen, noch aan de nakoomelingſchap kenbaar maaken. Daarom is 't, dat de alouden over deze zaak niet veel meer verſtand, als wy, gehad hebben. Mozes heeft de beſchryving in zyn geſchiedenis ſlaauwelyk afgebeeld, men moet de merkteekenen, die hy daar van geeft, nauwkeurig navolgen. Daar zyn geen andere afbeeldingen van dezen hof, als de Rivieren die hy beteekent heeft: men moet zich verbinden tot de kenniſſe dezer Vloeden, en van heur loop, zo men jegenwoordig wil raaden waar het aardſche Paradys geweest is. Men heeft, dezelve